

Nr 508.

Av herr **Ljunggren**, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 196, med förslag till förordning om vissa ändringar i förordningen den 14 juni 1917 angående försäljning av rusdrycker m. m.

I Kungl. Maj:ts proposition 196 med förslag till förordning om vissa ändringar i förordningen den 14 juni 1917 (nr 370) angående försäljning av rusdrycker samt förslag om villkor för upplåtande åt Aktiebolaget Vin- & Spritcentralen av rätt att idka partihandel med rusdrycker har föredragande departementschefen i allmänhet följt de riktlinjer, som framlagts av Monopolkontrollutredningen i dess Betänkande av den 14 januari 1928 (Statens offentliga utredningar 1928: 4, Finansdepartementet). I vissa viktiga punkter har han emellertid haft avvikande mening.

Ifråga om de allmänna riktlinjerna för Spritcentralens förvaltning synes departementschefen i princip godtagit utredningsmännens mening, att partihandeln icke har till uppgift att genom handelsvinst bereda staten inkomst utan att denna inkomst bör uttagas medels beskattning, men han har icke desto mindre stannat för bibehållandet i det väsentliga av nu gällande direktiv för driften. Detta har ock tagit sig uttryck vid utformandet av § 4 i Förslaget till avtal med Spritcentralen. Enligt min mening bör emellertid i avtalet tydligt fastslås, att vid försäljningen av alkoholhaltiga drycker tillämpas sådana prissättningsgrunder, att bolaget med säkerhet beredes högst sådan inkomst av rörelsen, att bolaget må efter vederbörlig avskrivning och avsättning till fonder kunna lämna utdelning åt aktieägarne i enlighet med bestämmelserna i bolagsordningen. All erfarenhet från gången tid visar, att en dylik bestämmelse icke kan anses obefogad. Jag hänvisar i övrigt till den motivering utredningsmännen i sitt betänkande anfört på sidorna 128—129.

Därest utöver de belopp, som åtgå till avskrivning, fondering och utdelning, vinstöverskott finnes, skall detta inlevereras till statsverket. För närvarande upptagas partihandelsbolagens vinstöverskott i en riksstat, som fastställes, innan ännu större delen av det är förflutit, för vilket överskottet beräknats. Med hänsyn till vad förut anförts angående grunderna för prissättningen, bör något avsevärt vinstöverskott ej på förhand beräknas till disposition för statsregleringen. Endast vid de tillfällen, då sådant överskott räkenskapsmässigt föreligger, bör det tagas i anspråk vid statsregleringen. En omläggning av sättet för upptagandet i riksstaten av dylikt vinstöverskott bör därför vidtagas. Såsom tillämpas beträffande

statsverkets andel i riksbankens vinst, torde överskottet å Spritcentralens rörelse böra upptagas först i den riksstat, som börjar löpa närmast efter rörelseårets utgång. Om ändring vidtages i bolagsordningen, så att den ordinarie bolagsstämman, som nu skall hållas före juni månads utgång, i stället hålles före utgången av april, blir överskottets storlek känt före riksstatens fastställande. Tiden för inlevererandet av ifrågavarande vinstmedel bör vid sådant förhållande sättas till juli månad efter rörelseårets utgång i stället för, såsom nu stadgas i 12 § 4 mom. rusedrycksförsäljningsförfordningen, inom juni månads utgång.

Ifråga om det föreslagna *direktörsrådet* (§ 9) har utredningen ansett, att rådet skulle vara en beredning, vars prövning resulterar i till- eller avstyrkande. Åtgärd i *strid mot* rådets uttalande må ej verkställas av direktören med mindre styrelsen godkänner detsamma. Styrelsen erhåller genom de medlemmar, som delegeras till direktörsrådet, en fortlöpande översikt över företagens drift. Då jourhavande direktören, som ju skulle tillgodose behovet av det allmännas kontroll och tillsyn över Spritcentralens verksamhet, ansetts böra avskaffas och i stället hans kontroll påläggas bolagets ordförande och revisionen, ha utredningsmännen ansett sjölvfallet, att bolagets ordförande skulle vara självskriven ledamot i direktörsrådet, där förut jourhavande direktören varit självskriven. Ökade anspråk måste hädanefter ställas på styrelsens ordförande att deltaga i förvaltningsarbetet. Ordförandeposten får icke betraktas huvudsakligen som en honnörspåst. Den person som innehar den viktigaste funktionen inom styrelsen bör vara väl orienterad beträffande bolagets löpande förvaltning. Jag anser sålunda, att § 9 bör få en sådan avfattning, att detta krav betonas.

Beträffande de vid rådets sammanträden förda protokollen (§ 9) synes det mig, som avskrifter av dessa böra tillställas icke blott revisionens ordförande och jourhavande revisorn utan *samtliga* revisorer, detta med hänsyn till det värde, som dessa protokoll äga för vinnande av en inblick i Spritcentralens fortlöpande förvaltning. Kostnaderna härför torde icke behöva avskräcka. Att revisionens ordförande och jourhavande revisorn, såsom utredningsmännen föreslagit, beredas tillfälle närvara, såsom förut jourhavande direktören, vid styrelsens och direktörsrådets sammanträden, bör icke anses kunna bli till skada för förvaltningen. En dylik anordning bereder revisorerna möjlighet att på ett praktiskt sätt bli orienterade i viktigare frågor. Något förhandsuttalande från deras sida i behandlade frågor bör givetvis icke förekomma.

I § 18 har föreslagits, att Spritcentralen så snart ske kan bör likvidera Grönstedt & C:o, samt försälja sitt innehav av aktier i A.-B. Upsala Stadshotell. Utredningsmännen hava emellertid även fäst uppmärksamheten på lämpligheten att avveckla även andra anslutna företag.

När Spritcentralen företog inlösning av firmor inom vin- och spirituosa-hanteringen i syfte att avlägsna det privatekonomiska intresset, inlöstes

jämväl ett betydande antal agenturer för utländska hus. I stor utsträckning övertogs de inlösta agenturfirmornas rörelse av för ändamålet bildade dotterbolag till Spritcentralen. I vissa fall organiserades inlösta agenturer såsom enskilda firmor, anknutna till Spritcentralen, och för närvarande äro tre dylika firmor verksamma.

Den strävan att från agentverksamheten avlägsna privatekonomiskt intresse, som tagit sig uttryck genom denna anordning, står i överensstämmelse med den utveckling, varigenom privatekonomiskt vinstintresse i möjligaste mån avvecklats från såväl detaljhandeln som partihandeln med rusdrycker. Det — visserligen indirekta — sammanförande av agentur och partihandel, som för närvarande förekommer, synes ur vissa synpunkter ej vara önskvärt. Monopolkontrollutredningen fann emellertid *vid tidpunkten för* avlämnandet av sitt betänkande, att handelspolitiska hänsyn förhindrade framläggande av förslag i dylik riktning. Nu torde dessa hinder kunna anses vara i stort sett avlägsnade.

Ett krav på att Spritcentralen uteslutande skall ägna sig åt själva partihandeln med rusdrycker synes emellertid icke böra genomdrivas på sådant sätt, att det enskilda förvärvsbegäret inom agentverksamheten beredes fritt spelrum. Med hänsyn härtill synes en avveckling av Spritcentralens förhållande till anslutna agenturer icke böra företagas omedelbart utan efter utformandet av sådana riktlinjer för agentverksamhetens bedrivande, att denna kommer att utövas efter grunder, som överensstämmer med de allmänna principerna för vår rusdryckslagstiftning. Man torde kunna förvänta, att, därest ett nytt nytt avtal kommer till stånd i överensstämmelse med de riktlinjer, som framlagts, bolagets styrelse snarast skall taga under omprövning de förhållanden, som böra beaktas vid åstadkommande av en omorganisation av agentverksamheten, samt att revisorerna skola ägna denna fråga synnerlig uppmärksamhet.

Jag har därför tagit mig friheten föreslå ett tillägg i § 18 beträffande omnämnda agenturverksamhet.

I *Förslag till ändringar i bolagsordningen för A. B. Vin- & Spritcentralen* har Kungl. Maj:t föreslagit (§ 6), att å stamaktierna må utdelas 6 procent, under det Monopolkontrollutredningen ansett 5 procent vara skälig utdelning. Hittills har utdelningen i medeltal uppgått till 6.84 procent och sålunda betydligt överstigit den utdelning av högst 5 procent, som kan tillfalla delägare i systembolagen. Det är väl att antaga, att de aktieägare, som skola övertaga stamaktierna, skola kunna anses företråda humanitära och sociala synpunkter och icke av vinstintresse ingå som delägare. För dessa bör 5 procents utdelning, helst om den garanteras av statsverket, kunna räcka. Jag föreslår sålunda en ändring i den riktningen i Kungl. Maj:ts förslag.

I § 10 hade utredningsmännen föreslagit bestämmelser rörande val av styrelseledamöter som skulle bidra till ett personval, som i förvaltningen skulle förverkliga det allmännas önskemål. Vissa av dessa bestämmelser

äro medtagna i Kungl. Maj:ts förslag, andra icke. Det torde emellertid vara i sin ordning, att Spritcentralen, som framdeles bör få sin verksamhet begränsad till partihandel med rusdrycker, hålles fri från varje intresse-gemenskap med systembolag, restaurangföretag och dylikt. Till ledamot eller suppleant i Spritcentralens styrelse bör icke heller få utses den, som äger eller har delaktighet i annat företag, som självt eller genom dotterföretag tillverkar eller försäljer rusdrycker eller maltdrycker, eller som självt eller genom dotterföretag idkar hotell- eller restaurantrörelse. Detsamma torde böra gälla om den, som visserligen icke äger eller har delaktighet i företag av nämnda slag, men är ledamot eller suppleant i styrelsen för sådant företag eller tjänsteman i företaget.

Beträffande *revisionen* (§ 12) har Kungl. Maj:t begränsat revisorernas antal till 5, under det att Monopolkontrollutredningen föreslagit deras antal till 7. Antalet beror givetvis på om riksdagen skall utse revisorer eller icke. Skall så ske, har det ansetts lämpligt välja 2 från vardera kammaren, varigenom det allmänna skulle få vidgat inflytande i revisionen. Det statliga inslaget skulle på ett verksamt sätt ökas.

Riksdagens representanter i revisionen kunde väljas med hänsyn till lämplighet och intresse särskilt för detta uppdrag. Revisionens utlåtande skulle i motsvarande grad vinna i auktoritet. Dessa revisorer böra kunna utses inom eller utom riksdagen. En dylik anordning lär ej kräva ändring i riksdagsordningen. Det torde vara tillräckligt, att riksdagen förklarar sig villig åtaga sig den ifrågasatta uppgiften.

Önskvärdheten av att skilda meningsriktningar beredas utrymme vid riksdagens val av revisorer torde icke behöva betonas. Det är bl. a. därför som 4 riksdagsrevisorer föreslagits. Givetvis böra samtliga revisorer vara fullt obundna av intressen, som kunna inverka menligt å deras arbete.

Det har anmärkts, att dessa revisorsval böra vara opolitiska. Men kan detta sägas med mycket större sanning, om revisorer väljas genom fullmäktige i riksbanken och riksgäldskontoret än av riksdagen. Särskilt när det gäller Spritcentralen torde det vara lyckligast, om allmänheten vet, att folkrepresentationen genom därtill direkt valda utövar högsta överinseendet över bolagets verksamhet.

Däremot torde en mycket utbredd opinion bliva rätt tillfredsställd, om Kungl. Maj:t icke vidare begåvade riksdagsmän med uppdrag som styrelseledamöter i statens monopolföretag eller kontrollstyrelsen använde sig av riksdagsmän, landstingsmän eller stadsfullmäktige i rikets systembolag.

Vad slutligen angår *stamaktiekapitalets* placering har departementschefen föreslagit, att det övertages av enskilda ägare, som utses av Kungl. Maj:t med ledning av förslag, som handelskamrarne i Stockholm, Göteborg och Malmö ävensom systembolagsföreningarnes förtroendemän böra beredas tillfälle avgiva. Monopolkontrollutredningen har ansett, att i första hand en hänvändelse borde riktas till livförsäkringsbolagen med förfrågan, huruvida de

vore villiga att inträda såsom stamaktieägare, därest detta ansåges vara till gagn för det allmänna. Genom underhandlingar med representanter för dylika bolag har utrönt, att det kan påräknas, att ett antal av dem äro villiga att förvärva stamaktierna och övertaga de med deras innehav förenade uppgifterna. Anledning synes även finnas att förutsätta, att mellan dessa stamaktieägare kan ernås den samverkan, som är önskvärd för att deras inflytande skall på åsyftat sätt göra sig gällande inom företaget.

Olika möjligheter kunna för övrigt stå till buds.

Vilket av dessa båda förslag som kan anses mest motiverat, därom kan man tvista. Från nykterhetssynpunkt torde det vara likgiltigt, då man icke av vederbörande fordrar mer än en fullt affärsmässig skötsel av bolaget, och bolagets styrelse icke bör äga något nykterhetspolitiskt inflytande.

Jag har i varje fall ansett mig böra till beprövande framlägga Monopolkontrollutredningens alternativ.

På grund av det anförda tillåter jag mig hemställa,

att riksdagen, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 196 och däri av departementschefen gjort uttalande ifråga om villkoren för upplåtande av rätt till partihandel med rusdrycker, måtte *besluta* till Kungl. Maj:t hemställa, att vid dylik upplåtelse måtte tagas i beaktande följande ändrade lydelse av nedan angivna paragrafer:

I. dels i Förslag till avtal angående upplåtande åt Aktiebolaget Vin- och Spritcentralen av rätt att idka partihandel med rusdrycker:

§ 4.

Det åligger Spritcentralen

att — — — försäljning av rusdrycker,

att — — — smak och vanor,

att vid försäljning av alkoholhaltiga drycker tillämpa sådana prissättningsgrunder, att bolaget med säkerhet beredes högst sådan inkomst av rörelsen, att bolaget må efter vederbörlig avskrivning och avsättning till fonder kunna lämna utdelning åt aktieägarna i enlighet med bestämmelserna i bolagsordningen,

samt att — — — effektiva sätt.

§ 9.

För åvägabringande av planmässigt samarbete mellan Spritcentralens olika verksamhetsgrenar skall finnas en beredning, direktörsrådet. Rådet består av *ordföranden i Spritcentralens styrelse, tillika ordförande i rådet, en ledamot, som styrelsen inom sig utser, tillika vice ordförande i rådet, samt verkställande direktören i Spritcentralen*, varförutom den avdelnings-

chef, på vars handläggning ärendet ankommer, deltagar i rådets överläggningar, men icke i dess beslut.

Rådet skall — — — ifrågasatta åtgärder.

Vid rådets sammanträden — — — tillställas samtliga styrelseledamöter och revisorer.

Spritcentralen förbinder sig att bereda revisionens ordförande och jourhavande revisorn tillfälle att närvara vid alla sammanträden med styrelsen och direktörsrådet.

§ 10.

1. Spritcentralen åtager sig — — — samt till de av riksdagens kamrar utsedda revisorerna.

§ 12.

Spritcentralen må ej själv eller genom dotterföretag efter denna dag förvärva aktie- eller annan delaktighet i företag, som självt eller genom dotterföretag tillverkar eller försäljer rusdrycker eller maltdrycker, eller som självt eller genom dotterföretag idkar hotell eller restaurantrörelse.

För förvärv av aktie eller annan delaktighet i annat företag fordras Kungl. Maj:ts medgivande.

§ 18.

Spritcentralen förbinder sig:

att så snart ske kan likvidera Aktiebolaget J. D. Grönstedt & Co.,

att, så snart lämpligen kan ske, försälja sitt innehav av aktier i Aktiebolaget Upsala Stadshotell,

samt att i sådan ordning, som låter sig förena dels med Spritcentralens ekonomiska intresse dels med synpunkter, som ifråga om agenturorganisationen finnas äga betydelse, vidtagna åtgärder, varigenom till formen fristående men till Spritcentralen ansluten agentverksamhet avvecklas.

II. dels i Förslag till ändringar i bolagsordningen för Aktiebolaget Vin- & Spritcentralen:

§ 6.

Aktierna — — — 23,500,000.

Preferensaktierna skola — — — utdelning.

Å stamaktierna må av vinsten årligen utdelas endast fem för hundra av aktiebeloppet.

— — —

§ 10.

2. Till ledamot eller suppleant i styrelsen må icke utses den, som äger eller har andel i företag, som självt eller genom dotterföretag tillverkar eller försäljer rusdrycker eller maltdrycker eller som självt — — — tjänsteman i företaget.

Vad sålunda är stadgat skall dock icke utgöra hinder för att ledamot eller suppleant i styrelse för dotterbolag till Spritcentralen utses till ledamot eller suppleant i Spritcentralens styrelse.

3. Kungl. Maj:t — — — för styrelseledamot.

— — —

6. Vid styrelsens sammanträden skall föras protokoll, varav avskrift omedelbart efter justeringen tillställs *samtliga revisorer*.

§ 12.

1. För granskning av styrelsens förvaltning och bolagets räkenskaper skall finnas en revision, *bestående av sju revisorer* jämte lika många suppleanter.

2. Till revisor eller suppleant — — — tjänsteman i företaget. (Andra stycket i punkt 2 utgår.)

3. Å ordinarie bolagsstämma utses — — — bolagsstämma.

Kungl. Maj:t äger — — — auktoriserad revisor.

Riksdagens kamrar äga årligen var för sig utse två revisorer och två suppleanter för tiden från den ordinarie bolagsstämman under löpande kalenderår till och med nästa ordinarie bolagsstämma.

— — —

6. Ersättningar till de av Kungl. Maj:t utsedda styrelseledamöterna, styrelsesuppleanterna och revisorerna *samt de av riksdagens kamrar utsedda revisorerna* bestämmas av Kungl. Maj:t.

III. Vidare föreslås, att riksdagen måtte till Kungl. Maj:t hemställa, att vid *avtal angående stamaktiekapitalet i Aktiebolaget Vin- & Spritcentralen* en anordning genomföres motsvarande den, som av Monopolkontrollutredningen förordats för preferensaktiekapitalet i Aktiebolaget Svenska Tobaksmonopolet, d. v. s. *att stamaktiekapitalet övertages av vissa livförsäkringsbolag.*

Stockholm den 22 mars 1930.

Elof Ljunggren.